

Interview met Jenno Witsen, jurist en planoloog

Ester Wouthuysen en Henk Elffers; Stichting Willem Witsen

Mei 2020

Jenno Witsen (1927) is kleinzoon van de schilder, etser en fotograaf Willem Witsen (1860-1923). Hij is de enige zoon van Erik Witsen (1896-1982) en Tine Witsen-van den Broek (1901-1990). Zijn grootvader heeft hij nooit persoonlijk gekend.

Prof. dr. mr. Jenno Witsen is na zijn rechtenstudie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen juridisch medewerker geworden bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Daarna was hij meer dan een kwart eeuw verbonden aan de Rijksplanologische Dienst, waarvan de laatste zeven jaar – tot 1990 – in de functie van directeur-generaal van de ruimtelijke ordening. Jenno Witsen is beschermheer van onze Stichting. Nu spreken we hem en zijn vrouw, Ineke Witsen-de Leede, thuis in Voorburg over zijn eigen carrière en gaan daarbij op zoek naar raakvlakken met zijn grootvader.

Je hebt ooit gezegd dat je meer een luisteraar bent dan een spreker, maar nu vragen we je toch uit je rol te treden en vooral te spreken!

Ik weet dat ik die uitspraak heb gedaan!

Wat betekent kunst voor jou?

Natuurlijk heb ik daarover nagedacht, ook in relatie met Willem Witsen. Ik ben niet alleen kleinzoon van Willem Witsen, maar ook een achterkleinzoon van Anton Mauve, dus je zou kunnen zeggen dat die hele schilderswereld toch ergens in mijn genen zou moeten zitten. Het heeft me dan ook altijd verbaasd dat dat dus niet het geval is.

Nu wil het dat mijn ouders allebei aan het conservatorium hebben gestudeerd en pianist waren. Wij hadden in de huiskamer twee vleugels staan. Het was een klein huis, en dan twee vleugels in de woonkamer! Ik herinner me nog hoe ik als jongetje van een jaar of vijf onder een van die vleugels zat en al die klanken over me heen hoorde, voelde komen... echt vóelde. Mijn ouders speelden een compleet pianoconcert met op de ene vleugel de pianopartij en op de andere de orkestpartij, getransponeerd naar piano.

Mijn vader heeft mij ooit geprobeerd pianoles te geven, maar dat is ...

Ineke: met een vriendje! Dat had hij nooit moeten doen!

JW: ja, dat had hij nooit moeten doen. Mijn vader dacht dat het misschien leuker was om dat met een vriendje samen te doen, maar dat pakte faliekant verkeerd uit, want dat vriendje en ik waren voortdurend aan het ginnegappen. Dat wil niet zeggen dat muziek mij als 'consument' niet aanspreekt. Ik kan door muziek, vooral orkestmuziek, diep geraakt worden. Werk van componisten als Ravel, Debussy, César Franck kan mij emotioneren. Wat niet losstaat van de ervaringen onder de vleugels van mijn ouders.

Kunst kan meerdere effecten hebben, sociale effecten zoals verbinding of alarmering. Maar voor mij komt emotie toch op de eerste plaats. Ook bij de schilderkunst. Schilderijen roepen bij mij vooral emotie op door kleurgebruik, figuratief of non-figuratief. Frisse kleuren als bij Manet bijvoorbeeld, of donkere kleuren zoals mijn grootvader gebruikte. Ik ben misschien een 'impressionistisch kunstconsument'.

Maar tot actieve beoefening van schilderen of muziek is het bij mij dus niet gekomen. Ik heb me wel eens tegenover mijn vader erover beklagd dat dat er bij mij allemaal niet uitkwam, en toen zei mijn vader: 'Ja, maar jij kan schrijven!' En dat heeft mij altijd beziggehouden. Ik heb inderdaad veel geschreven in mijn leven. In het vak waarin ik terecht ben gekomen, de planologie, was schrijven een belangrijk deel van mijn rol. Dat heb ik dan ook veel gedaan, zowel in de uitoefening van mijn

ambtelijke functies in de ruimtelijke ordening als in tijdschriftartikelen, inleidingen en toespraken. Het gaf me voldoening dat er op die manier bij mij toch iets van creativiteit uit is gekomen.

Hoe had je vader gemerkt dat je kon schrijven? Op school al?

Ik denk dat ik hem teksten heb gestuurd die ik had opgeschreven, na mijn studietijd, toen ik al aan het werk was. Ja, ik schreef graag over werk. Maar ook over andere ervaringen: ik heb ooit in het Zaterdag Bijvoegsel van de NRC geschreven over het eiland Jersey waar wij met vakantie waren geweest, voorzien van foto's die wij zelf hadden gemaakt. Ik had die naar de krant opgestuurd met de vraag 'Misschien vinden jullie dit leuk?' Het werd een hele pagina. Ik heb dat altijd graag gedaan, me verdiepen in landen. Ik heb op reizen ook altijd veel foto's van landschappen gemaakt. Landschappen kunnen zo mooi en indrukwekkend zijn dat ze emoties opwekken. Ik heb nog niet zo lang geleden kalenders gemaakt van mijn foto's in Australië, Noorwegen en Ierland. Daar zijn er zelfs tientallen van verkocht.

Het vak waarin ik uiteindelijk ben terechtgekomen, de ruimtelijke ordening, heb ik ook altijd gezien als een cultuuruiting. De manier waarop een land zichzelf ruimtelijk inricht zegt alles over de cultuur van dat land. Me daar in te storten heb ik altijd ervaren als mijn bijdrage aan de cultuur.

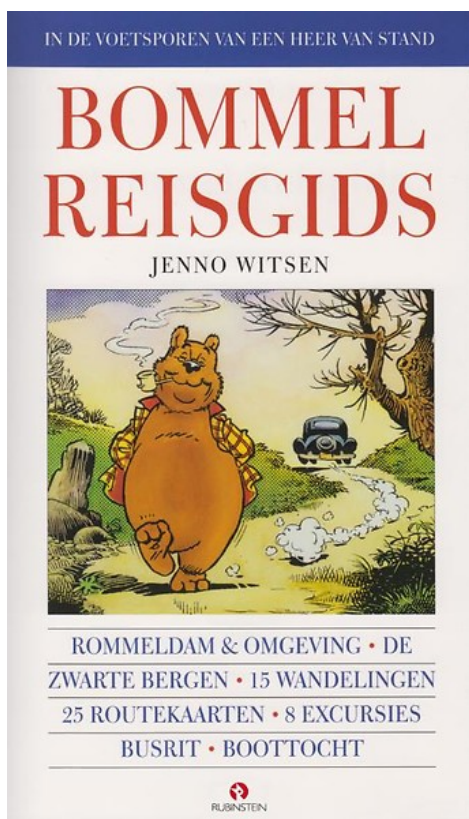
Heb je ook een dagboek bijgehouden?

Nee, nooit, of heel kort in de hongerwinter, maar verder nooit.

Planoloog

Je hebt aan de wieg gestaan van de ontwikkeling van het vak planologie. Je hebt het vak mee gemaakt.

Voor mij is het begonnen met cartografie. Als kleine jongen op school tekende ik geen poppetjes in de kantlijn van mijn schriftje, maar stadsplattegrondjes. Bedachte plattegronden waar een tram doorheen zou moeten rijden, dat soort dingen. In mijn middelbare schooltijd heb ik zelfs een hele atlas gemaakt van een niet bestaande wereld met allerlei landen en postzegels ontworpen voor die landen. Dus ik heb me altijd erg tot die cartografie aangetrokken gevoeld.

Nu je dit vertelt is beter te begrijpen dat je een Bommel-reisgids hebt gemaakt, die in 2007 voor het eerst is uitgekomen en daarna druk na druk heeft beleefd. Er zou nu zelfs weer een nieuwe druk uitkomen, klopt dat?

Ja, dat heb ik ook gelezen, van die herdruk, en dat heeft me verbaasd. Er zijn 8,5 duizend exemplaren van verkocht en ik kan me niet voorstellen dat er nog enige markt is voor een nieuwe druk...

Je voelt je verwant met Marten Toonder, met zijn fantasiewereld?

Ja, dat is zo, inderdaad! Ineke: en met de liefde voor Ierland ook!

JW: Toen die Bommel-reisgids verscheen, heb ik in een tijdschrift een artikel geschreven over 'the-making-of' van de kaart. Want die reisgids is één ding, maar die kaarten erbij, die zijn eigenlijk de kern van de zaak. Het is een hele puzzel om bij strips van Marten Toonder, die natuurlijk niet geïnteresseerd was in de ruimtelijke samenhang van zijn verhalen, toch een kaart te maken. Terwijl de Zwarte Bergen volgens het ene verhaal op loopafstand van

Bommelstein liggen, had Bommel er in een ander verhaal een treinrit van een paar dagen voor nodig!

Als planoloog heb ik dat opgelost door aan de Zwarte Bergen een uitloper te geven die uiteindelijk op loopafstand van Bommelstein uitkomt. Als je zo alle verhalen uit de Bommelsaga doorpluist kom je op een berg papier met aantekeningen uit. Die Bommel-reisgids is een uitloper van mijn cartografische belangstelling geweest.

Het begin van mijn werk in de ruimtelijke ordening is ook aan de cartografie gekoppeld, want op een gegeven moment – ik werkte bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten als jurist, een jaar of zes na mijn afstuderen – werd ik benaderd door de Rijksplanologische Dienst (RPD). Ik was secretaris van een commissie geweest die zich moest buigen over de bevoegdheden van de gemeenten op het punt van de Boswet. En daar waren mensen zo enthousiast over dat ze zeiden ‘degene die dit geschreven heeft, moeten we binnen de RPD zien te krijgen’. Toen hebben ze me uitgenodigd om een keer te komen praten. Ik kwam in een kamer, waar overal kaarten aan de muur hingen, en was meteen verkocht!

Ik vond het werk dat ik daar te doen kreeg zo boeiend dat ik me daar helemaal ingenesteld heb. Ik was eigenlijk jurist, maar had uiteindelijk meer belangstelling voor de bestuurlijke kant dan voor de juridische kant. Die rechtenstudie heeft mij wel geholpen, want ook in mijn werk, zeker in de tijd dat ik voor de bestuurlijke aspecten als geheel verantwoordelijk werd, was het heel nuttig om juridische kennis te hebben en wijzigingen van de wet op de ruimtelijke ordening te kunnen bijsturen.

Als je later geboren was zou je waarschijnlijk bestuurskunde zijn gaan studeren?

Ja, het was zelfs zo dat ik eigenlijk politicologie wilde studeren. Maar dat bestond nog niet. Aan de Universiteit van Amsterdam werd een faculteit politicologie voorbereid. Net als in Nijmegen. In Nijmegen was het de bedoeling dat de politicologie een onderdeel zou worden van de juridische faculteit. Als je kandidaats rechten had, kon je je doctoraal politicologie doen – dat was het plan. Dus ben ik naar Nijmegen gegaan om rechten te studeren. En toen ik mijn kandidaats eenmaal had, vond ik eigenlijk dat politicologie nauwelijks een wetenschap kon worden genoemd, een vergaarbak van benaderingen. Ik dacht: dan kan ik beter mijn rechtenstudie afmaken, dan heb je in ieder geval een wetenschappelijk fundament in je denken en daar kan je altijd gebruik van maken. Dus ben ik rechten blijven studeren en heb uiteindelijk mijn meesterstitel behaald.

De bestuurlijke kant van het recht heeft me altijd enorm geïnteresseerd, dus toen ik bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten zat vond ik het heel boeiend om juist die bestuurlijke kant van al die juridische relaties tussen gemeenten, rijk en provincies te bekijken. Dat vond ik ook zo interessant aan de Boswet, dat je als Rijk regels kunt maken voor een Boswet, maar dat je als decentrale overheden daar wel mee moet kunnen omgaan. Niet alleen een soort stramien, waar je verder aan gebonden bent.

Wat hield de Boswet in?

Dat was een wet die bepaalde dat alles wat bos genoemd kan worden onder de juridische verantwoordelijkheid van het Rijk viel. En dat er dus zonder toestemming van het Rijk niks gekapt mocht worden. Bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten vonden we dat veel te ver gaan. Je kon de gemeenten best die verantwoordelijkheid geven, in ieder geval voor groepen bomen die gewoon in de bebouwde omgeving staan.

We riepen daarom een commissie in het leven met onder anderen mensen van natuurbescherming en Staatsbosbeheer om met elkaar na te gaan hoe je dat het beste kon oplossen. Dat heeft ertoe geleid dat wij een artikel in de Boswet hebben gekregen, waarin de gemeenten de vrije hand kregen voor zover het in bebouwde kom lag. Dat amendement werd in de Tweede Kamer onmiddellijk aangenomen.

De thematiek is heel actueel, de verhouding tussen centrale en decentrale overheden.

Ja, en dat heeft me ook altijd ontzettend geboeid. Juist die verhouding tussen de verschillende overheden is een van de belangrijkste items in wat ik geschreven heb over de ruimtelijke ordening. Bij elke overheid bestaat de neiging om alles naar zich toe te trekken en te zeggen 'het is onze verantwoordelijkheid'. Maar in de realiteit van de ruimtelijke ontwikkeling stuiten verschillende verantwoordelijkheden op elkaar, niet alleen van verschillende departementen, maar ook van provincies, gemeenten en waterschappen, allemaal op dezelfde vierkante kilometer. Wij van de RPD moesten daarom in de ruimtelijke ordening altijd de samenwerking zoeken, de cohesie, de samenhang van doelstellingen.

Over jou wordt gezegd dat je altijd een mogelijkheid zag, ook al leken de tegenstellingen onoverbrugbaar.

Toen ik afscheid nam zei een van de medewerkers dat ik erin geslaagd was om van ieder conflict tussen departementen een gezamenlijk probleem te maken. Wil je alle departementen meekrijgen op een bepaalde lijn, dan moet je daar inderdaad zelf de bouwstenen voor kunnen leveren.

Een groot deel van je tijd zat 'm in het praten met verschillende groeperingen?

We hadden bij de Planologische Dienst academici van allerlei pluimage, architecten, landschapsarchitecten, sociologen, economen, ecologen... Bovendien hadden we ook mensen in huis met ervaring bij verschillende departementen, mensen die bij Rijkswaterstaat hadden gewerkt, mensen die bij Landbouw hadden gewerkt, enzovoort. Dat was ook nodig om te weten hoe je in bepaalde situaties een departement het beste kon benaderen.

Ik heb altijd veel werk gemaakt van de samenwerking met alle provincies. We hadden maandelijks besprekingen met de Provinciale Planologische Diensten.

Ik ben erg uitgeluid door de provincies toen ik met pensioen ging. Ook van verschillende gemeenten was er waardering. Ik heb er een aantal dassen aan overgehouden.

Wat was het eerste dat je bij de Rijksplanologische Dienst moest doen?

Ik moest een afdeling opbouwen, Algemeen Secretariaat, die ervoor moest zorgen dat al die verschillende disciplines toch ergens tot gemeenschappelijke conclusies zouden komen, want daar ontbrak het nog wel eens aan. We hadden de Rijksplanologische Commissie, daarin zaten de directeuren-generaal van verscheidene departementen, van Landbouw, Verkeer en Waterstaat, Defensie, en noem maar op. En alles wat ook maar enigszins ruimtelijk relevant was en op de agenda van de ministerraad moest komen, moest via de Rijksplanologische Commissie, waar wij de secretaris van waren.

Een van de eerste dingen die ik heb geschreven als advies aan het kabinet vanuit die Rijksplanologische Commissie, was het advies over het plan van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders om in de nog in te polderen zuidelijke polder een stad te creëren die op een zodanige afstand van Amsterdam lag, dat die in staat was om de overloop van Amsterdam mee te kunnen opvangen. Dat is Almere geworden. Ik had er zelf een andere naam voor verzonnen, namelijk *IJdrecht*. Dat vond ik een gepaste naam, maar de Rijksdienst voor IJsselmeerpolders was daar faliekant tegen. Die wilde niet dat hun stad zo aan Amsterdam gekoppeld zou worden en heeft dus de naam Almere ingevoerd. Met dat soort dingen ben ik van het begin af aan bezig geweest. Na twee en een half jaar ben ik een van de directeuren van die dienst geworden voor bestuurlijke en juridische zaken.

Je bent op een gegeven moment ook aan de universiteit verbonden geraakt?

Ja, maar dat was na afloop, toen ik al met pensioen was. Ik kreeg tot mijn verrassing door de UvA een eredoctoraat in de planologie aangeboden. Zowel de UvA als Nijmegen benaderde mij om hoogleraar te worden. Ik heb voor Nijmegen gekozen, en ik heb daar één dag in de week college gegeven. Ja, als

je net met pensioen bent, dan word je gevraagd voor commissies, voorzitter van studiedagen et cetera. Veel plezier beleefde ik ook aan het lidmaatschap van het bestuur van de Stichting Kleur Buiten, die publicaties en bijeenkomsten organiseerde over het gebruik van kleur in architectuur en stedenbouw.

Aan wie gaf je colleges planologie in Nijmegen?

Aan tweede- en derdejaars studenten gaf ik colleges over de nationale en Europese dimensies van de ruimtelijke ordening. Want Nijmegen was heel erg gericht op de decentrale planologie, de planologie in de zin van het dagelijks werk. Ze hebben mij juist gevraagd om meer het element in te brengen van die veel grotere samenhang op nationaal en Europees gebied.

Was daar veel belangstelling voor?

Vergeleken met de aantallen van tegenwoordig, zoals ik nu van mijn kleindochter hoor, wel zeshonderd eerstejaars psychologiestudenten in Leiden alleen al, dat zijn aantallen... Wat ik gaf was een bijvak dat studenten konden kiezen. Dat ging om dertig à veertig studenten per jaar. Ik vond dat ontzettend leuk. Ik vertelde gewoon over mijn eigen ervaring. Daar was ik ook voor aangenomen. Ik had me altijd met die nationale en Europese dimensie beziggehouden en ik kon dus aan hen vertellen wat ik gedaan had. Maar het vakgebied is zo in ontwikkeling, dat ik het niet meer dan drie jaar heb gedaan. Na korte tijd zijn je praktijkervaringen al weer verouderd.

Heb je het vak kunnen bijhouden?

Niet echt bijgehouden. Natuurlijk ben je geïnteresseerd in alles wat er gebeurt en ik ben na mijn pensioen ook nog acht jaar vicevoorzitter geweest van het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting. Ik ben nog steeds geabonneerd op een paar tijdschriften op dit gebied. En ik heb een zoon die planologie gestudeerd heeft en in dat vak werkzaam is, Peter Paul. Het interesseert me nog steeds in hoge mate.

Hoe kijk je naar wat er nu allemaal gebeurt in Nederland, het protest van de boeren, het stikstofverhaal, waar we eigenlijk niets van wisten?

Bijna niemand had er ooit over gehoord, dat is nu juist een van de problemen! Ik heb me altijd sterk beziggehouden met de inhoudelijke samenhang van de ruimtelijke ordening en met name ook met de milieuaspecten ervan. Ik ben de eerste geweest die het woord 'milieurecht' heeft gebruikt. In 1970 heb ik een preadvies geschreven voor een juridisch-wetenschappelijk genootschap, *Bouwstenen voor milieurecht*. Eerder had ik enkele departementen die zich daarmee bezighielden gevraagd of zij er een preadvies over wilden schrijven, zoals Verkeer en Waterstaat, waar ze met een wet op de waterverontreiniging bezig waren. Maar niemand wilde zich er aan branden. Dus toen heb ik het zelf geschreven. Ik ging vooral in op het probleem van normen die uit milieuoogpunt nodig zijn en de vraag hoe je daar mee omgaat in een bestuurlijke omgeving waar de nodige flexibiliteit in moet zitten. Die huidige stikstofproblematiek past daar natuurlijk weer helemaal in.

In dat preadvies schreef ik ook dat je voorzichtig moet zijn met absolute normen. Die moeten wel mogelijk zijn. Er zijn situaties, van geluidshinder bijvoorbeeld, waarvan je moet zeggen, 'ja, harder dan dat is te gevaarlijk voor de gezondheid van mensen en dat kan echt niet in een woonomgeving'. Maar je moet dan ook hard kunnen maken dat dat ook echt de grens is. Dat moet geleidelijk gaan. Dit, met die stikstofcriteria, is natuurlijk een steen in de vijver geweest. Dan wreekt zich nu naar mijn gevoel dat het Rijk geen planologisch instrument meer heeft, dat er geen Rijksplanologische Dienst meer bestaat. In een van de ministeries is nog wel een directie die over de ruimtelijke inrichting gaat, maar interdepartementaal bestaat het niet meer. Die stikstofkwestie, ja die gaat over het landbouwbeleid, over het verkeersbeleid, over het woningbouwbeleid. Dat er geen structureel overleg meer is, dat gaat mij aan het hart. Ik hoop dus eigenlijk dat deze situatie ertoe leidt dat het

interdepartementaal overleg over de ruimtelijke ordening toch op de een of andere manier terug gaat komen.

Vrienden

Heb je veel vrienden overgehouden aan je werkzame periode?

Veel wil ik niet zeggen. Maar wel een aantal.

Vijanden in elk geval niet?

Nee vijanden niet, nee!

Een jurist die bij Landbouw werkte en daar geleidelijk aan uiteindelijk ook secretaris-generaal geworden is, Gerard van Dinter, is een van onze goede vrienden geworden. Zo heb ik inderdaad uit wel meer hoeken vrienden overgehouden.

Had je in je drukbezet leven wel tijd voor vriendschappen? Kwamen vrienden misschien vooral van Inekes kant?

Vrienden zijn van beide kanten gekomen, dat hebben we samen gedaan. De jaarclub waar Ineke bij hoorde in haar studietijd met echtgenoten is ook een goede vriendengroep voor ons geweest.

Relatie tot de familie

Je hebt ergens gezegd dat je niet zo van knopen doorhakken houdt en liever die knopen wilt ontwarren. Zit daar een parallel met je grootvader? Jullie hielden beiden wel van de tweede plaats, bescheiden en ten slotte toch aan de top.

Dat zou best kunnen!

Willem Witsen, *Betsy met de jongens buiten, Ede, ca. 1901*,
Prentenkabinet (UB Leiden)

Werd er bij jullie thuis over je grootvader gesproken?

Nee, nee, maar mijn vader was überhaupt buitengewoon weinig mededeelzaam. Hij was een heel gesloten man. Bovendien zat hij er natuurlijk mee dat zijn ouders gescheiden waren [*Willem Witsen en Betsy van Vloten scheidden in 1902, red.*]. Het was allesbehalve een gelukkig gezin waar hij uit kwam. Hij is ook al vrij snel erg zelfstandig geworden. Nee, ik heb nooit verhalen gehoord.

Heb je je grootmoeder, Betsy van Vloten, eigenlijk gekend?

Ja, daar heb ik dikwijls gelogeed als kleine jongen. Maar ze had natuurlijk geen goed woord voor haar man over. Dat was de sfeer die ik daar aantrof.

Wat was zij voor vrouw, hoe was het om daar te logeren? Was ze lief, aardig, vreemd?

Vreemd, ja, ze was een vreemd soort vrouw...

Met kruiden in de weer?

Ja, letterlijk. Maar niet zweverig. Ze had een ontzettend grote rancune tegen Willem. Haar manier van omgaan met mensen kon ik ook nooit goed plaatsen. Maar zelf had ik geen problemen met haar, ik nam afstand als dat nodig was.

Betsy had na de scheiding al het contact met Witsen verbroken, voor zichzelf, maar ook voor hun drie kinderen Willem (die Pam werd genoemd), Erik en Odo. Het lijkt me moeilijk voor de kinderen dat zij niet werden gestimuleerd hun vader te zien.

Mijn vader heeft dat wel weer doorbroken. Hij is naar zijn vader toegegaan aan het Oosterpark, toen hij een jaar of twintig was. Of hij er voor die tijd geweest is durf ik gewoon niet te zeggen. Ik heb van Jessica Voeten gehoord dat ik als kleine jongen wel eens bij de weduwe [*Willem Witsens tweede vrouw, Marie Schorr, red.*] op bezoek ben geweest aan het Oosterpark. Maar dat staat mij niet bij. Ik weet ook niet hoe dat met mijn vader lag.

In een ontroerende brief aan zijn zus Cobi schrijft Witsen in 1916 over het weerzien met Willem, oftewel Pam. In die brief gaat het over je vader en je ooms. Hoe was je relatie met Pam, de oudere broer van je vader?

Een uiterst vriendelijke man. Ik heb nog een portret van hem op mijn kamer. Een heel vriendelijk gezicht. Hij is nogal eens bij ons geweest, en dan zat hij vriendelijk te glimlachen in zijn stoel. Ineke: toen ik me voor het eerst aan hem voorstelde werd ik zo hartelijk begroet, die had meteen mijn hart gewonnen en zo iets is meestal wederzijds.

JW: hij liet dat niet merken, behalve dan door regelmatig langs te komen.

Heb je Odo, de jongste van de drie kinderen, wel eens ontmoet?

Hij woonde bij zijn moeder, dus als ik bij mijn grootmoeder logeerde, was hij er ook. Hij is er nooit aan toegekomen om een eigen leven te beginnen. Altijd was hij aan het studeren, daar is hij nooit mee opgehouden. Hij studeerde alles wat hij interessant vond en zijn huis lag vol met boeken, waarin zoveel teksten onderstreept waren, dat het nut daarvan niet groot meer was.

Heb je na de dood van je grootmoeder contact met hem gehouden?

Nee, niet meer.

Dus je had geen band met hem gekregen?

Ineke: dat had Odo met niemand.

JW: nee dat had hij met niemand.

Ineke: vader [*van Jenno: Erik*] heeft altijd een beetje op hem gepast.

JW: ja, dat hij zijn geld niet helemaal verpatste. Maar daardoor had hij ook continu conflicten met hem. Odo was een heel erudiet, maar ook een wereldvreemd type. Hij heeft nooit een baan gehad.

Ineke: daar had hij geen tijd voor: hij moest studeren!

Had hij als bioloog belangstelling voor dieren?

Dat heb ik nooit gemerkt. Hij was politiek uiterst links en hij was voor revolutie, ja!

Odo stond in Haarlem bekend als vreemde figuur die midden in de winter op blote voeten en in korte broek liep.

We hebben, toen hij overleden was, het huis moeten opruimen. Dat was heel ongewoon, de papieren lagen in grote stapels door de hele kamer. Je moest over de papieren heenlopen. Er was zo hier en daar nog een paadje vrij gehouden...

Ineke: we hebben zijn bed onder de kranten uitgegraven. Vermoedelijk sliep hij dus op die kranten.

Hoe hebben jullie aan je eigen kinderen verteld dat zij de achterkleinkinderen zijn van de bekende schilder?

[*Na stilte:*] Ik denk niet dat we ooit een agenda hebben gehad waarop het punt stond: het verhaal van grootvader. Maar de schilderijen hebben hier altijd aan de muur gehangen. de kinderen weten het gewoon. Ze zullen het ieder op hun eigen leeftijd ontdekt hebben dat het zo was, en daar zullen we zeker wel een en ander over hebben verteld, als er vragen over waren.

Ik denk dat ik pas na het overlijden van mijn vader opeens het gevoel kreeg: ja, dat is ook mijn familie. Tot dan was mijn vader mijn familie... Hij vertelde wel eens iets, ook al was dat heel weinig, je hoorde wel eens iets. Maar ja, doordat hij overleed, kwam er plotseling van alles op mij af. Ik heb het gevoel dat pas vanaf dat moment – ik wist het natuurlijk wel – de afkomst van Willem Witsen een deel van mijn leven werd. Ik merkte ook altijd aan mijn vader dat hij eigenlijk weinig te vertellen had, hij had zich zo losgemaakt van zijn verleden.

Was het een beladen onderwerp, zodat je er niet gemakkelijk met hem over begon?

Ineke: zelfs dat weten we niet. Er zit genoeg voer voor psychologen in die familie!

JW: zijn moeder was een beladen onderwerp, denk ik! Zijn vader niet. Hij heeft immers zelf zo rond zijn twintigste de stap gezet zijn vader weer te ontmoeten.